

Önceki Yıllar Ankara Barosu Seçimleri (1924–1938)

460 sayılı Muhammat (Avukatlık) Kanunu öncesi¹, bu günkü baroların benzerleri ülkemizde yoktur. 1875 tarihli “Mehakimi Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname ve Ücret Tarifesi²” düzenlemesinde yer alan dava vekilleri cemiyetlerinin, kimi kaynaklarda 4–5 tane olduğu belirtilmekte ise de, İstanbul, İzmir ve Bursa cemiyetlerinin dışında diğer iki cemiyetin nerede kurulu olduğu hakkında bilgiye biz erişemedik. 1924 yılında Ankara’da da baro ya da dava vekilleri cemiyeti olasılıkla yoktu. Belgesi henüz bulunamadığından Ankara’da kaç avukat olduğu da belli değildir. Ankara Barosunun yayınlarında³, 1924 öncesinde Ankara’da var kabul edilen mesleki kuruluşun başkanı olarak merhum Salih Sırrı belirtilmektedir, ancak bu bilginin kaynağı belirsiz olduğu gibi, var kabul edilen kuruluş hakkında başkaca bilgi elde edilmemiştir.

Muhammat Kanununun yürürlüğe girdiği 1924 yılında Ankara’da 11 avukat bulunduğu “Ankara Barosunun Kuruluş Tarihi Üzerine Bir Araştırma⁴”da belirtilmektedir. Muhammat Kanunu, baro kurulabilmesi için en az 10 avukatın bulunmasını zorunlu kılmaktadır ve Ankara’da bulunan avukat sayısı da neredeyse tam sınırdadır. Sayın İyimaya, Ankara Barosunun kuruluş tarihini 14 Temmuz 1924, yani Muhammat Kanununun kabulü tarihi olan 3 Nisan 1924 tarihinden 103 gün sonrası olarak tespit ve kabul etmiştir. Kanunun kabulü ile Ankara’da baronun kuruluşu arasındaki 103 günlük fark, 460 sayılı kanunun kabul tarihinde Ankara’daki avukat sayısının 10’dan az olduğunu ve fakat 102 gün içinde tamamlanmış olabileceğini düşündürmektedir.

Ankara’nın o yıllardaki nüfusunun ne kadar olduğunu bilemiyorum, yüzbinin çok altında olabilir. Esasen 1924 yılında Türkiye nüfusunun ne kadar olduğu da belli değildir. 1927 yılı ve sonrasında yapılan nüfus sayımlarında saptanan artış oranı dikkate alınarak, kaba bir hesaplamayla, 1924 yılında Türkiye nüfusunun 10 milyon civarında olduğunu kabul edebiliriz.

YILLAR	NÜFUS	ART. HIZ	ERKEK	KADIN	KENT NÜFUSU	KÖY NÜFUSU		
1927	13.648.270	-	6.563.879	7.084.391	3.305.879	24.22	10.342.391	75.78
1935	16.158.018	21.10	7.936.770	8.221.248	3.802.642	23.53	12.355.376	76.47
1940	17.820.950	19.59	8.898.912	8.922.038	4.346.249	24.39	13.474.701	75.61

Yukarıdaki tabloda⁵ 460 sayılı kanun döneminde köy nüfusu toplam nüfusun $\frac{3}{4}$ ’ü civarındadır ve nüfusun sadece $\frac{1}{4}$ ’ü şehirlerde yaşamaktadır.

460 sayılı kanunun yürürlükte olduğu 03.04.1924 – 27.06.1938 tarihleri arası 1950 yılına kadar süren tek parti iktidarı dönemi içinde kalmaktadır. Bu dönemde Ankara’da baro bulunmaktadır ve fakat örgütlenmesi bu günkü baro gibi değildir.

Muhammat Kanunun öncesi ve yürürlükte olduğu yıllar için baroyu anlatan çalışmalar azdır. “Avukatın Kitabı⁶” ile Ankara Barosu tarafından 1993 yılında yayınlan “460 sayılı Muhammat Kanunu ve Hazırlık Çalışmaları⁷” başvurulabilecek temel iki kaynaktır. 1970’li yıllarda “Türkiye’de Savunma Mesleğinin Gelişimi” iki cilt olarak TBB tarafından hazırlanmış ve yayınlanmışsa da, içeriğinde eksik ve hataların olduğu Sayın İyimaya işaret etmektedir.

¹ http://www.inisiyatif.net/avtarih/tarihte_mevzuat/sorgu/osmanli.asp adresinde 23 Nisan 1920 öncesi avukat (dava vekili) ile ilgili mevzuatı bulabilirsiniz.

² http://www.inisiyatif.net/avtarih/tarihte_mevzuat/nizamname1875.htm adresinde 17 Kasım 1875 tarihli nizamnamenin metnini bulabilirsiniz.

³ Bulabildiğimiz en eski tarihli olanı 1952–1953 yılı Ankara Barosu levhasıdır.

⁴ Bkz. http://www.inisiyatif.net/avtarih/baro_tarih/Ankara/ank_baro_arastirma.htm Ankara Barosunun Kuruluş Tarihi Üzerine Bir Araştırma – Av. Ahmet İyimaya

⁵ <http://www.belgenet.com/arsiv/nufus.html>

⁶ Avukatın Kitabı – Ali Haydar Özkent – İstanbul Barosu yayını 2002 (tıpkıbasım).

⁷ http://www.inisiyatif.net/avtarih/tarihte_mevzuat/k460.htm adresinde Muhammat Kanunu metnini bulabilirsiniz. Ankara Barosu Dergisinin 1993 yılı 2. sayısı. Bkz. <http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/1944-2006>

Türkiye Cumhuriyetinin ilk Avukatlık Kanunu olan 460 sayılı Muhamat Kanunu, olasılıkla I. İnönü Hükümeti (30.10.1923–06.03.1924, İzmir vekili Seyit Bey Adliye vekili, Saruhan vekili Mustafa Fevzi Sahran Şer'iye vekilidir) döneminde hazırlanmış, II. İnönü Hükümeti döneminde kanunlaşmıştır.

Kanunun yürürlükte olduğu 14 yıl boyunca yedisi İsmet İnönü hükümeti olmak üzere 8 Cumhuriyet Halk Partisi hükümeti görev yapmıştır⁸. Sekizinci hükümet ise 01.11.1937–11.11.1938 arasında görev yapan Celal Bayar hükümetidir. Dönemin 11 yılında Ankara Barosu başkanı Av. İbrahim Rauf Ayaşlı'dır.

Baro yönetimleri, tek parti döneminin koşullarından ve partinin politikalarından olasılıkla etkilenmiştir. Bu nedenle CHP'nin tarihi hakkında bilgilerimizi tazelemekte yarar var.

Mustafa Kemal Atatürk CHP'nin kurulmasına ilişkin ilk açıklamasını 6 Aralık 1922 tarihinde yapmış ve "Halk Fırkası" adını kullanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisini, Kurtuluş Savaşı'nı örgütleyen ve yürüten "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin devamı olarak değerlendirenler, partinin daha da önce oluştuğunu kabul etmektedir. Başlangıçta "Halk Fırkası" olan partinin adı, 1924 yılında "Cumhuriyet Halk Fırkası", 1935 yılında da "Cumhuriyet Halk Partisi" olarak değiştirilmiştir. CHP'nin ilk programı 1931 tarihlidir. Ancak, CHP web sitesinde "1923 genel seçimleri öncesinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın 8 Nisan 1923 tarihli 'Dokuz Umde⁹' olarak bilinen 'Seçim Beyannamesi' de bir program taslağı olarak kabul edilmelidir" denilmektedir. "Kemalizm" ise, CHP'nin Mayıs 1935 tarihinde toplanan Dördüncü Büyük Kurultayı'nda kabul edilen CHP Programı ile resmiyet kazanmıştır¹⁰.

460 sayılı Avukatlık Kanununun yürürlükte olduğu zaman aralığında belli başlı olaylarını ve dönemdeki değişimi tarih sırasıyla hatırlamak için dipnotta belirtilen belgeye bakabilirsiniz¹¹.

Ankara Barosu kaynaklarında baro başkanları belirtiliyor olsa da, bu dönemin baro başkan yardımcıları ve yönetim kurulları (meclisi inzibati) üyeleri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

O dönemin meslek kuruluşu da, bana göre, bu gün anladığımız anlamda bir baro değildir ve bu gün anladığımız anlamda baronun kuruluşu 3499 sayılı Avukatlık Kanunu, yani 1938 yılı sonrasındır. Esasen baro ya da barolar 460 sayılı kanunda, 3499 sayılı kanunda olduğu gibi ayrıntılı tanımlanmamış ve örgütün ayrıntıları belirtilmemiştir.

460 sayılı kanunun 5.maddesinde, her baronun genel kurulu tarafından seçilecek bir başkanı (reisi), bir başkan yardımcısı (reisi sani), üçten ona kadar üyeden oluşan bir yönetim kurulu (meclisi inzibati) olacağı belirtilmekle yetinilmiştir.

Kanunun 14.maddesinde ise genel kurulun ve yönetim kurulunun, yönetim görevlerini içeren bir yönetmeliğin baronun kuruluş tarihinden itibaren bir ay içinde hazırlanıp Adalet Bakanlığı'nın onayına sunulacağından bahsedilmektedir. Ancak, Ankara Barosunun 1924-1938 döneminde böyle bir yönetmeliğinin olup olmadığını bilemiyoruz.

460 sayılı kanunun ikinci maddesinde belirtilen avukat olabilme koşullarından biri "*Türkiye Darülfünunu Hukuk Medresesinden mezun olmak veyahut ecnebi bir hukuk medresesinden mezuniyet rüusunu haiz olup da Hukuk Medresesi programlarına nazaran noksan kalan derslerden bilimtihan ehliyetini müsbit tasdiknameyi hâmil bulunmak*¹²" şeklindeydi. Bu koşulu taşıyanların ya da taşıyabileceklerin, o dönemde az olduğu, kanunun 11 ve 12.maddelerinin düzenlemelerinden anlaşılmaktadır. Her ne kadar İstanbul'da bir Hukuk

⁸ http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukümetler.html

⁹ Bkz. http://www.inisiyatif.net/document/106_2010_files/DokuzUmde.pdf

¹⁰ <http://www.chp.org.tr/Zaman-Tuneli.aspx> adresindeki web sitesinden alınmıştır.

¹¹ Bkz. http://www.inisiyatif.net/document/106_2010_files/1924_1938olaylar.pdf 460 sayılı Avukatlık Kanununun yürürlükte olduğu zaman aralığında belli başlı olaylar

¹² http://www.inisiyatif.net/avtarih/tarihte_mevzuat/k460.htm adresinde Muhamat Kanunu metnini bulabilirsiniz.

Mektebi var ise de, Ankara'da Hukuk Mektebi 5 Kasım 1925 tarihinde açılmıştır¹³. O tarihlerde (1958 yılına kadar) Ankara Hukuk Mektebi giriş sınavı olmaksızın öğrenci kabul ediyordu.

Özetle, Muhamat Kanunu döneminde, bu günkünden farklı olsa da, Ankara'da kurulmuş bir meslek örgütü (baro) ve olasılıkla bir iç yönetmeliği bulunmaktadır. İç yönetmeliğin metnine ulaşamadığımız için o yıllarda baronun örgütlenmesinin biçimini, organlarını ve organlara üyelerin nasıl seçildiğinin ayrıntılarını bilemiyoruz.

Ancak, baro başkanı (ve kestirerek başkan yardımcısı ile yönetim kurulu üyelerinin) nasıl seçildiği hakkında yorum yapabilecek bir kaynağa sahibiz. 09.11.1962 tarihinde Ankara Barosunun yayınladığı "Hizmeti 30 Yılı Aşan Avukatlar Albümü"nde yayınlanan ve Ali Zühtü Akyol'un kaleme aldığı aşağıdaki anı, o dönemin seçimleri hakkında bilgi vermektedir.

Sene 1939. O seneye kadar her seçimde ve seçim günlerine tekaddüm eden günlerde Baro Yönetim Kurulu için parti namzet gösterir ve vilayet kanalı ile gelen bu listeye göre de Yönetim Kurulu seçimi yapılırdı.

Bu vaziyetten benim gibi birçok arkadaşlar da müteessir oluyordu.

Akşam geç vakit rahmetli Abdürrahim Taşpınar arkadaşımız yazıhaneme geldi. Ertesi günü seçim vardı. Ne var ne yok diye sordum, benim ne demek istediğimi anlamıştı. Vilayetten namzet listelerinin geldiğini söyledi. Liste basmakalıp eskinin aynı dedi.

Baronun parti ve siyasetle ilgisi bulunmayıp mesleki bir teşekkül olduğunu, parti müdahalesinin önüne geçmemiz icabettiğini karşılıklı olarak konuştuk. İkimizin mutabakatı ile Hayrullah Özbudun rahmetli, reis olmak üzere bir namzet listesi hazırladık. Elimizdeki liste ile birlikte Saim Dora'nın yazıhanesine gidip onun muvafakatini da aldıktan sonra Hayrullah Özbudun'a (vakit geç olduğu için yazıhanesinde olup olmadığını anlamak için) telefon ettik, yerinde olduğunu anlayınca ziyaretine geleceğimizi ve ayrılmamasını rica ederek her üçümüz birlikte Hayrullah Özbudun'un yazıhanesine gittik. Meseleyi açtık, listeyi gösterdik, Hayrullah bey o zamanlar hem belediye meclisi azası, hem de elektrik şirketinde, Emlak Eytam Bankasında ve diğer bazı resmi müesseselerde vazifeli idi. Zamanın valisi ve parti başkanı Nevzat Tandoğan'ı gücendirmek düşüncesile itiraz etti, listenin muvaffak olmaması ihtimali de vardır, beyhude valiyi gücendirmeyelim dedi. Biz, cevaben vali senin hemşehrinidir, memnun olur dedik ve binnetice ikna ettik. Sabahleyin erken yazıhaneme geldiğim zaman masamın üzerinde (Zühtü rica ederim, vaz geçiniz, benim vaziyetimin iyi olmaz) şeklinde Hayrullah beyin bir yazısını buldum. Biraz sonra adliyeye geldiğim zaman İbrahim Rauf Ayaşlı rahmetlinin riyaset makamını işgal etmiş ve içtimain da başlamış olduğunu gördüm. Hemen arkadaşlarla birer birer görüşerek birçoklarının muvafakatini aldık. Arkadaşlar çok samimi ve bir birine bağlı idi. Yapılan intihap sonunda Hayrullah Özbudun rahmetli büyük bir ekseriyetle reis seçildiğinden İbrahim Rauf Ayaşlı merhum yerini Hayrullah beye terketti. Ve yapılan liste tamamen muvaffak oldu.

Bu hadiseden sonra parti ve vilayet bir daha liste göndermedi, bu suretle de Baro siyasi mülahazalarla yapılan parti ve hükümet müdahalesinden kurtuldu.

Anlaşıyor ki 460 sayılı kanunun yürürlükte olduğu yıllar;

- (1) Tek parti (CHP) dönemidir ve 1939 seçimleri öncesi Ankara Barosunun başkanı, başkan yardımcısı ve yönetim kurulunun listesi parti tarafından belirlenmekte, baro genel kurulunu oluşturan avukatlar da olasılıkla itiraz etmeden bu listeyi seçmektedir.

¹³ <http://www.law.ankara.edu.tr/UserFiles/File/Ataturkunkonusmasi.pdf> adresinde Atatürk'ün Ankara Hukuk Mektebi'nin açış konuşmasının metnini bulabilirsiniz.

- (2) Partinin gönderdiği listeyi seçmekten rahatsız olan birkaç avukatın 1939 seçimlerinde başkan adayı olarak önermek istediği avukat da endişelenmiş ve aday gösterilmemesini istemiştir. Avukat, olasılıkla parti ve partililerle (siyasi iktidarla) olan iyi ilişkilerinin zarar görmesinden endişe etmektedir.
- (3) Partinin gönderdiği liste dışından birini başkanlığa aday gösterenler de, esasen iktidarla iyi ilişkileri olan bir avukatı aday göstermiştir. Listedeki diğer isimler arasında partinin hoşlanmayacağı isim de olasılıkla yoktur. Yani partinin liste göndermesini kabullenemeyenler de, iktidarın hoş görmeyebileceği bir avukatı (ya da avukatları) aday gösterememektedir. Bir başka deyişle, tek parti iktidarının haz etmediği birinin baro başkanı ya da baro yönetiminde olabilmesi o tarihlerde olanaksız gibidir. Partinin gönderdiği listeden farklı bir liste hazırlayan arkadaşlarının başkan adayı olmasını önerdiğinde Av. Hayrettin Özbudun'un iktidar ile ilişkilerinin zedelenmesinden endişe duyması da bunu göstermektedir.
- (4) Belki de o tarihlerde Ankara avukatlarının tamamının şu veya bu düzeyde partiyle ilişkileri vardır ve parti karşıtı bir avukat Ankara Barosu üyeleri arasında olasılıkla hiç yoktur.
- (5) Bu seçimden sonra parti ve vilayetin bir daha liste göndermediğinden ve baronun parti ile hükümet etkisinden kurtulduğundan bahsedilmektedir. Pek sanmıyoruz. Bilindiği gibi Türkiye Cumhuriyetinin tek parti dönemi, 22.05.1950 tarihinde kurulan I. Menderes (Demokrat Parti) hükümetine kadar sürmüştür. 1939 seçimlerinden sonra iktidar partisi ya da il örgütünün liste göndermemiş olması, genel kurulda seçtirmek üzere birilerine liste vermediği ya da listesini seçtirmesi için kanaat önderi olabilecek birilerini görevlendirmedeği ya da en azından uygun yöntemle ikna etmediği anlamına gelmemektedir.

Sonraki yazılarımızda, Ankara Barosundaki seçimleri anlatmaya devam edeceğiz ve bilgilerimizi paylaşacağız¹⁴. Ankara Barosu seçimlerinin, siyasi partilerin ya da partililerin etkileme çabalarından ve/veya etkilemelerinden kurtulup kurtulmadığını da irdedeleyeceğiz. Tabii, yönetimlerini belirlemede etkilerinin zayıfladığı seçim yıllarında, listesini ya da en azından tamamını belirleyemediği başkan ve yönetim kurullarını etkileme ya da ikna çabaları ile yöntemlerini de anlatacağız.

Bunları anlatmak ve geçmişi değerlendirmek zorunludur. Çünkü meslek kuruluşlarında parti güdümündeki politikalar yerine meslek kuruluşlarında mesleğin gelişmesi ve geliştirilmesi için, kuşkusuz meslektaşların dünya görüşlerinin de yansımaları olacak, özgün politikaların üretilmesini ve uygulanmasını sağlamak gereklidir.

Av. Hasan Aydın Tansu
Ankara, 12 Nisan 2010

Baro Seçimi konusunda yazılar arşivi için,
<http://www.inisiyatif.net/arsiv/web/filtre/BaroSecim.asp> üzerine tıklayınız

¹⁴ http://www.inisiyatif.net/avtarih/baro_tarih/Ankara/AnkBaro.asp adresinde Ankara Barosunun tarihinden bazı belgeleri ve seçimleriyle ilgili bilgileri bulabilirsiniz.